

รัฐ

ชีวิต ความเป็น ที่ซึ่งคนให้สัมผัสคุณค่าทางจิตวิญญาณบนโลกย์

ธรรม

ธรรมะที่ให้ความเป็นธรรม และศาสนธรรมแห่งมนุษยธรรม

นิว

วิจักขณ์
พานิช

คำถาม

กับการมีส่วนร่วมนิยามความหมายใหม่ของธรรมะ

รัฐ-ธรรม-นิว

วิจักขณ์ พานิช

ตัวอย่าง

รัฐ-ธรรม-นิว • วิจักขณ์ พานิช

พิมพ์ครั้งแรก : สำนักพิมพ์มติชน, กันยายน ๒๕๕๘

ราคา ๒๒๐ บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

วิจักขณ์ พานิช, รัฐ-ธรรม-นิว, กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๘, ๓๒๐ หน้า. --(การเมือง)

๑. ไทย-การเมืองและการปกครอง. I. ชื่อเรื่อง.

๓๒๐.๙๕๙๓

ISBN 978-974-02-1431-1

ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อารักษ์ คตะนาท, สุพจน์ แจ้งเร็ว, สุชาติ ศิริสุวรรณ,
ปิยชนัน สุทธิวิทย์, ไพรัตน์ พงศ์พานิชย์, นงนุช สิงหเดระ

ผู้จัดการสำนักพิมพ์ : กิตติวราณ เอิงวิเศษ • รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : ฐิรัตน์ ทิมวัฒน์, อพิสิทธิ์ ชีระจาวรรณ
บรรณาธิการบริหาร : สุลักษณ์ บุญาน • บรรณาธิการสำนักพิมพ์ : พลเอก สามสี
หัวหน้ากองบรรณาธิการ : ส่อง แสงรัตน์ • บรรณาธิการเล่ม : โมน สวัสดิ์ศิริ
นักศึกษานิเทศน์ : ยุทธภูมิ ทรัพย์ทั้งสาม • พิสูจน์อักษร : บุญพา มีชนะ
กราฟิกเลย์เอาต์ : ธารพงศ์ ชินทรอุดม • ออกแบบปก : วิจิตต์ หอวังสวัสดิ์
ศิลปกรรม : ประภาพร ประเสริฐโสภณ • ประชาสัมพันธ์ : สุภชัย สุชาติสุธรรม

หากท่านต้องการสั่งซื้อหนังสือเล่มนี้จำนวนมากในราคาพิเศษ
เพื่อมอบให้วัด ห้องสมุด โรงเรียน หรือองค์กรการกุศลต่างๆ
โปรดติดต่อโดยตรงที่ บริษัทงานดี จำกัด โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๘-๐๐๐๒๑ ต่อ ๓๓๕๓ โทรสาร ๐-๒๕๕๙-๙๖๑๒



สำนักพิมพ์มติชน

www.matichonbook.com

บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) : ๑๒ ถนนเทศบาลนามฤต ประชานิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๘-๐๐๐๒๑ ต่อ ๑๒๓๕ โทรสาร ๐-๒๕๕๙-๙๖๑๒

แม่พิมพ์สี-ขาวดำ : กองงานเตรียมพิมพ์ บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) ๑๒ ถนนเทศบาลนามฤต ประชานิเวศน์ ๑

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๘-๐๐๐๒๑ ต่อ ๒๕๐๐-๒๕๐๒

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด ๒๙๑ หมู่ ๕ ถนนสุขุมวิทประชาสรรค์ ๒ ตำบลบางพูด

อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐ โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๘-๒๑๑๓, ๐-๒๕๕๘-๐๕๙๖ โทรสาร ๐-๒๕๕๘-๐๕๙๗

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (ในเครือมติชน) ๑๒ ถนนเทศบาลนามฤต ประชานิเวศน์ ๑

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๘-๐๐๐๒๑ ต่อ ๓๓๕๐-๓๓๕๓ โทรสาร ๐-๒๕๕๙-๙๖๑๒

Matichon Publishing House a division of Matichon Public Co., Ltd.

12 Tethsabannanurman Rd., Prachanivate 1, Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand



หนังสือฉบับนี้พิมพ์ด้วยหมึกที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

เพื่อปกป้องธรรมชาติ ลดภาวะโลกร้อน และส่งเสริมสุขภาพที่ดีของคุณ

คำนำสำนักพิมพ์	๙
คำนำเสนอ : นิธิ เอียวศรีวงศ์	๑๐
คำนำผู้เขียน	๑๗
คำอุทิศ	๒๓
ประชาธิปไตยเกิดแก่เจ็บตาย	๒๕
คำขอโทษประชาชน	๓๐
การเมืองดีชั่ว	๓๔
ทำดีเพื่อ...	๓๘
ค้นหาทางการเมือง	๔๔
เข้าใจคนอื่น	๕๐
สันติภาพบนความขัดแย้ง	๕๓
พลังซื้อ	๕๙
จิตวิญญาณการปลดปล่อย	๖๖
ศีลไม่ละเมิดสิทธิ	๗๑

เป็นปากเป็นเสียง	๗๗
สันติคืออาวุธ	๘๒
(อภิ) สิทธิของพระ	๘๕
ปลุกเร้าโพธิจิต	๙๑
ภาวนากับความสูญเสีย	๙๖
ฆ่าคนชั่วไม่บาป?	๑๐๑
อัตลักษณ์กับอัตตา	๑๐๖
สัมมาปราศรัย	๑๑๑
กำแพงเมืองไทย	๑๑๖
เก็บขยะศาสนา	๑๒๒
คืนความเป็นคนให้พระ	๑๒๘
วิฤตพุทธศาสนาในอุษาคเนย์ (๑) ลัทธิยี่ดมั่นศรัทธาสุดชั่ว	๑๓๔
วิฤตพุทธศาสนาในอุษาคเนย์ (๒) ทำที่ต่อโลกสมัยใหม่	๑๓๙
วิฤตพุทธศาสนาในอุษาคเนย์ (๓) พุทธะบนความต่าง	๑๔๓
วิฤตพุทธศาสนาในอุษาคเนย์ (๔) ชาตินิยมทางศาสนา	๑๔๘
วิฤตพุทธศาสนาในอุษาคเนย์ (๕) ปมขัดแย้งกับมุสลิม	๑๕๓
เยี่ยมคุกความคิด	๑๕๙
การมีส่วนร่วมทางศีลธรรม	๑๖๕
ประชาธิปไตยในสถาบันครอบครัว	๑๗๐
#ข่มขืนต้องประหาร?	๑๗๕
สังคมแห่งนักโทษ	๑๘๐
สิทธิมนุษยชนบุญกุศล	๑๘๗
เอาใจเขามาใส่ใจเรา	๑๙๓
เผด็จการธรรมะ	๑๙๘
ล้มพระพุทธเจ้า	๒๐๓
ไม่มีที่ให้ยืน	๒๐๘
ปฏิบัติธรรมกับอาการทางจิต	๒๑๓

ชีวิตง่ายไม่ใช่ศีลธรรม	๒๑๑
ความเป็นสากล	๒๒๔
“ใครฆ่า?” คำถามทางศีลธรรมในวันที่ ๖ ตุลาคม	๒๒๘
ที่พึงพอใจ	๒๓๒
พระสุเทพกับสวนโมกข์	๒๓๖
เผด็จการกับการท่องเที่ยว	๒๔๑
แผนผังความหวาดระแวง	๒๔๕
วันแมน แม่นีโหวต	๒๕๐
เราต่างคือชาร์ลี	๒๕๖
สมองไหล	๒๖๐
คุณธรรมทางการเมือง	๒๖๔
กรณีธรรมกาย : ข้อเสนอแยกรัฐกับศาสนา	๒๖๕
บาดแผลทางสังคม	๒๗๕
ปฏิรูปสำนักเผด็จการในการศึกษาไทย	๒๘๐
การต่อสู้ทางการเมืองของพระ	๒๘๖
รัฐไม่ฆ่า	๒๙๒
โลกปิด	๑๙๗
วัตถุนิยมทางศาสนา	๓๐๒
สังคมภาวนา	๓๐๘
คุยเรื่องธรรมนัว	๓๑๔

คำนำสำนักพิมพ์

ในยุคสมัยที่ปรากฏการณ์ทางการเมืองมีบทบาทและอิทธิพลกับชีวิต คำถามอันมากด้วยแง่คิดจึงเกิดขึ้นด้วยการพบเห็น แลกเปลี่ยน จนถึงลงพื้นที่ด้วยตนเอง ยิ่งเมื่อใช้สายตาของ “ธรรมะ” ซึ่งเป็นหลักยึดในยามที่บ้านเมืองกำลังเผชิญสถานการณ์อันแหลมคมด้วยแล้ว ยิ่งพบความหลากหลายชวนติดตาม

นักเขียนหนุ่มไฟแรงนาม “วิจักขณ์ พานิช” ถือเป็นหนึ่งในนั้น... เพราะเขาคือคนหนุ่มที่ตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ทางสังคม ไม่ว่าจะมีแนวโน้มไปในทิศทางที่ดีหรือร้าย ผวนกับความอยู่รอดของระบอบประชาธิปไตยซึ่งถูกจัดวางอยู่ในเส้นขนานของความขัดแย้ง ทุกมุมมองทางสังคมจึงแตกประเด็นออกไปหลายมิติ อีกทั้ง “วิจักขณ์” มิใช่แค่ใช้ความคิดเชิงปรัชญาในการมอง หากแต่ใช้ “ใจ” มองเข้าไปจนทะลุถึงแก่นของความเป็นมนุษย์

กลั่นเป็นคอลัมน์ “ธรรมะนิว” ในหนังสือพิมพ์มติชน ก่อนจะรวบรวมเป็นหนังสือ “รัฐ-ธรรม-นิว” เล่มนี้

ด้วยสายตาผู้ศึกษาธรรมะและปัญหาสังคม-การเมือง เขาจึงเปิดประเด็นนับแต่ก่อนการเกิดรัฐประหารครั้งล่าสุด กะเทาะโฉมผู้มีอำนาจร่วมมือกับกลุ่มคนชั้นกลางเพื่อเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ตรงข้ามกับเสียงส่วนใหญ่ เจาะลึกความเป็นไปของผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ท่ามกลางกระบวนการบางอย่างในนามของความดีและคุณธรรมที่อิงแอบสถาบันหลักของชาติ

ขณะที่ประเด็นหลักของหนังสือไม่ลืมนำถึงเรื่องธรรมะ ยิ่งเมื่อภาวะทางการเมืองผันแปรไปตามบทบาทของผู้เป็นใหญ่ บทบาทของพุทธศาสนานั้นย้อนแย้งหรือเอนเอียงกับอำนาจดังกล่าวอย่างไร เหตุใดประเทศไทยในฐานะที่ได้ชื่อว่าเป็นเมืองพุทธกลับไม่สามารถสลายความขัดแย้งที่ดำเนินมาว่าทศวรรษได้ ระบุรอยเช่นนั้นเป็นเพราะการเมืองมีปัญหา หรือธรรมะแบบเปลือกกระพี้ไม่อาจช่วยให้บ้านเมืองดำรงอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพกันแน่

อีกแก่นที่หนังสือต้องการนำเสนอก็คือปรากฏการณ์เกี่ยวกับพุทธศาสนา ว่ามีประเด็นใดบ้างที่สังคมไทยยังต้องเผชิญ เรียนรู้ และทบทวนเพื่อไปสู่จุดหมาย มีปรากฏการณ์ใดบ้างที่บันดาลให้หลักธรรมอันแท้จริงไม่อาจเข้าถึงส่วนลึกของสังคม ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นเพราะพุทธศาสนาถูกทำให้ศักดิ์สิทธิ์และไม่อาจแตะต้องหรือไม่ หากยังดำเนินต่อไปบ้านเมืองจะรอดพ้นวิกฤตได้อย่างไร

นับเป็นหนังสือคุณภาพทางความคิด ผ่านการเล่าเรื่องในลักษณะตั้งคำถามได้อย่างตรงประเด็น พร้อมตีแผ่เบื้องลึกของแทบทุกปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งเป็นประเด็นที่เราจำเป็นต้องตื่นรู้และทำความเข้าใจก่อนที่ทุกอย่างจะสายเกินไป

สำนักพิมพ์มติชน

คำนำเสนอ

คุณภมณเกิด อัคราต ถึงแก่ชีวิตเพราะเธอเสียสละเสี่ยงอันตรายไปช่วยชีวิตผู้อื่น คุณแม่ของเธอคือคุณพะเยาว์ อัคราต สู้อยู่เสียสละเวลาทนความยากลำบากนานปีการเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ลูก ไม่ได้ทำให้ลูกฟื้นคืนชีวิตได้ ไม่ได้มั่งจะแก้แค้นใคร แต่คุณพะเยาว์คิดว่าเพื่อให้ลูกหลานคนอื่นต้องถูกกระทำอย่างเดียวกัน คุณณัฐฐิตามีวังปลา พยานผู้เห็นเหตุการณ์ใกล้ชิด เสี่ยงอันตรายเป็นพยานปากสำคัญในการดำเนินคดีในศาล ทั้งๆ ที่รู้ว่าเป็นภัยต่อตนเองอย่างร้ายแรง การทำอะไรที่ยากลำบากเพื่อคนอื่น โดยตนเองไม่หวังผลตอบแทนอย่างไรเช่นนี้ คนไทยเคยถูกสอนมาให้เชื่อว่านี่คือคนดี แต่ท่านเคยนึกถามตนเองบ้างไหมว่า เหตุใดคนจำนวนมากไม่น้อยที่อ้างตนว่าเป็น “คนดี” ในเมืองไทยปัจจุบัน จึงไม่เคยเอ่ยปากยกย่องคนเหล่านี้เลยสักคำเดียว หนังสือเล่มนี้พยายามตอบปัญหา

ไม่ได้ตอบในแง่ว่าคนที่อ้างตนเป็น “คนดี” เหล่านี้ไม่ใช่คนดีจริง เพราะนั่นเป็นเรื่องปัจเจกจัดตั้ง ต่างคนต่างรู้เฉพาะของตัว และคงไม่มีคน

ปกติที่เฝ้าพยายามไปชุดคู่ความไม่ดีของคนอื่นมาประจาน แต่หนังสือเล่มนี้พยายามตอบสิ่งที่ถกถามจนกระทั่งกว่านั้น นั่นคือมาตรฐานความดีที่คนเหล่านั้นพูดถึง อันเป็นมาตรฐานความดีแบบพุทธศาสนาที่เป็นทางการเป็นมาตรฐานที่ใช้ในโลกปัจจุบันไม่ได้แล้ว (หรือบางทีอาจใช้ในโลกโบราณก็ไม่ได้ด้วย) เพราะพุทธศาสนาที่เป็นทางการของไทยซึ่งเป็นที่นิยมนับถืออย่างกว้างขวางในเมืองไทยนั้น อาจไม่ได้มุ่งจะเจาะไปถึงพุทธธรรมจริงๆ เท่ากับพยายามทำให้มาตรฐานความดีของศาสนาสอดคล้องกับอำนาจรัฐ จนกลายเป็นเครื่องมือของรัฐในการสถาปนาอภิสิทธิ์ชนาชนชั้นแก่คนที่รัฐตราว่าเป็น “คนดี”

แต่นักไม่ใช้หนังสือธรรมะที่น่าเอาคัมภีร์ต่างๆ ทั้งเถรวาท, มหายาน และวัชรยานมาวิเคราะห์เจาะลึกเพื่ออธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจพุทธธรรมตรงกันข้ามด้วยซ้ำผู้เขียนนอกจะสมมุติว่าผู้อ่านพอจะรู้เรื่องนั้นอยู่แล้วไม่มากนักน้อย ซ้ำหนักไปกว่านั้น บางครั้งยังอาจเสนอความเห็นที่ทำลายชาวพุทธแบบไทยให้สะดุ้งเสียอีกด้วย เช่น หากเน้นแต่ความดีแบบปรมาตมธรรม (เช่นการเข้าถึงพระไตรลักษณ์ในทุกขณะจิต) อาจนำไปสู่ความคิดแบบเห็นเป้าหมายสำคัญกว่าวิถีทางเพื่อบรรลุเป้าหมาย เช่น “คนดี” ในเมืองไทยจึงสนับสนุนเผด็จการทหารมากกว่าประชาธิปไตย เพราะอำนาจเด็ดขาดแบบทหารเท่านั้นที่สามารถนำไปสู่ความดีสูงสุด (แก่ประเทศชาติ) ได้

ศีลธรรมของพุทธศาสนาที่เป็นทางการแบบไทยจึงพิกลพิการ เพราะมันคับแคบเกินไป ส่วนที่มุ่งไปยังภายนอกก็ถือเอาอย่างง่าย ๆ ว่าความเคารพนับถือชาติ ศาสน์ กษัตริย์ คือความดี ส่วนที่มุ่งภายในคือผลตอบแทนทั้งทางโลกย์และทางธรรมที่จะให้แก่ผู้ปฏิบัติ ผู้เขียนใช้คำว่า “วัดถุณิมทางจิตวิญญาณ” คือการนำเอาคำสอนทางศาสนามาเสริมสร้างอัตตาของตน ได้อ่านาง ได้เกียรติยศ ได้ลาภ ได้ความนับหน้าถือตา จะเห็นได้ว่าไม่มีคนอื่นอีกมากที่อยู่ร่วมสังคมและร่วมโลกกับเราเลย พูดอีกอย่างหนึ่งก็คือข้างนอกของคนไทยคือชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ข้างในคือ

ตัวกูของกู จึงไม่แปลกที่โลกทางศีลธรรมของไทยปัจจุบันย่อมคับแคบ และมองไม่เห็นคนดีสามคนที่เอ่ยถึงข้างต้น เพราะสามคนนั้นแตกต่างจากคนไทยทั่วไป ข้างนอกของเราคือคนอื่น คนที่อาจไม่รู้จักหน้าค่าตามาเลย แต่ก็เป็นคนร่วมสังคมเดียวกัน จึงแทบจะไม่อาจนับสามคนนั้นเป็นชาวพุทธแบบไทยได้เลย ส่วนข้างในคือความเคารพคนอื่น

แท้จริงแล้วในทัศนะของคุณวิจักขณ์ พานิช ศีล ๕ ไม่ใช่ข้อห้ามไม่ให้ทำชั่ว ๕ อย่าง อันนั้นก็ใช่ว่าอย่างไม่ต้องสงสัย แต่รากฐานของศีล ๕ อยู่ที่ความเคารพต่อคนอื่น (หรือสัตว์อื่น) อย่างเท่าเทียมกัน การเข้าถึงศีลจึงไม่ใช่เพียงแต่ละวันความชั่ว ๕ อย่างที่กำหนดไว้เหมือนกฎหมาย แต่คือการ “เจริญ” ท่าทีแห่งความเคารพคนอื่นมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตและการคิดของเราต่างหาก

ทั้งความเคารพต่อผู้อื่นก็ไม่ใช่เพียงเคารพผู้มีศีลเสมอกันเท่านั้น แต่เคารพในความเป็นคนของเขา (หรือชีวิตของเขาก็ดำเนิน) ซึ่งอาจเคยผ่านความเห็นแก่ตัวอย่างร้ายกาจมาแล้ว ผ่านความชั่วและดิ้นหาอันหยาบกระด้างมามาก แต่คนชั่วก็ยังคงเป็นคนอยู่ ทั้งนี้มิได้หมายถึงยกย่องคนชั่วอย่างสยบยอม แต่หมายถึงการยอมรับเขาในฐานะมนุษย์ ตำนานเรื่องพระองค์สิริมาลจะเล่าในแง่นี้ได้ คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายอมรับความเป็นมนุษย์ขององค์สิริมาล จึงทรงบอกธรรมที่สูงกว่าให้แก่องค์สิริมาล และแม้องค์สิริมาลไม่รับธรรมนั้นก็พร้อมที่จะรับองค์สิริมาลในฐานะมนุษย์ต่อไป แต่พุทธแบบไทยเลือกจะเล่าให้เป็นอภินิหารของความดีเหนือความชั่ว นิยายก็คือคนชั่วที่ไม่ยอมรับธรรมอันสูงกว่า จึงหมดคุณค่าความเป็นมนุษย์ไปโดยอัตโนมัติ

แทนที่จะใช้แต่ “ความดี” เป็นบรรทัดฐาน คุณวิจักขณ์เสนอว่า เราควรใช้ “คุณค่า” แทนมากกว่า เพราะในโลกปัจจุบัน เมื่อผู้คนจากภูมิหลังอันหลากหลายต้องเข้ามาสัมพันธ์กัน อีกทั้งต่างก็มีอิสรภาพในการคิดถึงมาตรฐานความดีได้หลากหลาย ต่างยึดใน “คุณค่า” ที่แตกต่างกัน ผิดถูกขึ้นอยู่กับทางเลือกเปลี่ยนข้อมูลและความเห็นกันด้วยเหตุผล

ถึงไม่อาจบรรลุคำตอบที่รับกันได้ทุกฝ่าย อย่างน้อยก็ยังดำรงรักษาความเคารพต่อ “คุณค่า” ที่แตกต่างกันได้ และด้วยเหตุตั้งนั้นจึงสัมพันธ์กันนั้นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันได้

นี่คือความสับสนระหว่างความดีกับคุณค่า เมื่อ “คนดี” ในประเทศไทยกล่าวว่า ประชาธิปไตยไม่มีศีลธรรม ฟังดูเหมือนกับว่าประชาธิปไตยไม่มีคุณค่าอะไรกำกับอยู่เลย แท้จริงแล้วประชาธิปไตยก็มีศีลธรรมกำกับอยู่มากมายทีเดียว เพียงแต่ไม่ใช่ศีลธรรมทางศาสนาเท่านั้น ความพยายามจะยึดเอาศีลธรรมทางศาสนาลงไปในประชาธิปไตยเสียอีกที่ล่องละเมิดศีลธรรมของประชาธิปไตย เช่น เอา “คนดี” มาปกครองบ้านเมืองโดยไม่ต้องฟังความเห็นชอบของผู้ใต้ปกครอง ในบรรทัดฐานทางศีลธรรมประชาธิปไตย นี่คือการบีบชั้นโดยตรงทีเดียว ศีลธรรมของประชาธิปไตยบังคับว่า ควรบีบชั้นนั้นต้องพิสูจน์จนสิ้นสงสัยว่าได้มีการกระทำทุจริตเกิดขึ้นโดยเจตนา จะใช้วิธีนั่งฉานจนเห็นได้ด้วยบารมีของ “คนดี” ไม่ได้ ประชาธิปไตยมีศีลธรรมของมันเอง บางส่วนก็ไม่ได้แตกต่างจากศีลธรรมทางศาสนา แต่จะเอาศีลธรรมทางศาสนาเข้าไปใช้แทนไม่ได้ และศีลธรรมของประชาธิปไตยก็เป็นคุณค่าอย่างหนึ่งในโลกปัจจุบัน เมื่อเรายอมรับคุณค่าของศีลธรรมเช่นนี้ ก็ไม่ได้หมายความว่าเราต้องปฏิเสธศีลธรรมของศาสนา ซึ่งก็เป็นคุณค่าอีกอย่างหนึ่งเหมือนกัน

เมื่อต้องสรุปหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนาในโลกปัจจุบัน คุณวิจักขณ์ยกภาษิตง่าย ๆ ของไทยว่าคือ “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” เท่านั้นเอง พูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ เข้าใจถึงทุกข์ของคนอื่นบ้าง ไม่ใช่มีวงมลายอยู่กับทุกข์ของตนเองอย่างเดียว การเข้าใจทุกข์ของมวลมนุษย์นั้นแหละคือหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาในทัศนะของคุณวิจักขณ์ สำคัญเสียยิ่งกว่าผ้าเหลืองหรือหลักธรรมอะไรทั้งสิ้น อย่างที่ทางมหายานเน้นพระมหากรุณาธิคุณอันไพศาลของพระพุทธะ คือทรงมองเห็นทุกข์ในสากลจักรวาล

มองเห็นทุกข์ของคนอื่นยอมทำให้มีความเคารพต่อกันและกัน

ไม่มีทางอื่นที่จะแก้ทุกขได้ นอกจากนั่งลงพิจารณาหรือแลกเปลี่ยนกันด้วย
ท่าที่แห่งความเคารพกันอย่างเสมอหน้าเท่านั้น เราก็คงขัดแย้งกันต่อไป
แต่ด้วยความเข้าใจและเห็นใจกัน แม้ไม่เห็นด้วยกับทางออกที่ฝ่ายนั้นๆ
ต้องการ ไม่มีใครที่อาจยกตนเป็นผู้ทรงธรรมแต่ผู้เดียว หรือเป็น “คนดี”
ที่เข้าถึงธรรมได้สูงกว่าผู้อื่น คอยชี้แนะสั่งการให้เดินตามเส้นทางที่ตัว
กำหนดขึ้นเอง อำนาจบังคับของความคิดที่คับแคบ ไม่เป็นประชาธิปไตย
คือไม่เปิดให้คนอื่นถกเถียงโต้แย้ง และได้รับคำชี้แจงที่ไม่ดูหมิ่นเหยียด
หยามหรือต้องโทษรุนแรง ย่อมนำสังคมมาสู่จุดอับจนอย่างที่เราทุกคน
เผชิญอยู่ในเวลานี้

คุณวิจิตรพันธุ์พูดถึงคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ไม่เคยได้ยินพระ
รูปใดสอนมาก่อน พุทธศาสนาควรทำให้คนศรัทธาต่อระบอบประชาธิปไตย
เพราะที่จริงแล้วพุทธธรรมสอนให้เราเคารพตัวเองและเคารพผู้อื่น
เคารพความเท่าเทียมของมนุษย์ ทำให้คน “มีส่วนร่วมในการสร้างบรรทัด
ฐานทางสังคมที่เคารพและให้คุณค่าแก่นุชนิยมมากกว่าหลักธรรม
สูงส่งทางศาสนา”

คุณวิจิตรพันธุ์กระตุ้นให้ชาวพุทธไทยสะดุ้งยิ่งกว่านี้เมื่อประกาศว่า
ศีลธรรมแบบเอาตัวเองเป็นศูนย์กลางจักรวาล ทำให้ศีลธรรมกลายเป็น
อำนาจนิยม และสิทธิมนุษยชนเป็นคำสำคัญในสังคมประชาธิปไตยยิ่ง
กว่าคำว่าศีลธรรมและความดีด้วยซ้ำ เป็นเรื่องที่ชาวพุทธไทยควรคิดให้ดี
ก่อนที่จะมี “คนดี” ออกมาแสดงความโศกสลดต่อสิ่งที่ถูกเผ่ายิ่งกว่าชีวิต
คนที่ถูกทำลายอีกครั้งหนึ่ง

ตลอดหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนอาจยกข้อจำกัดหลายอย่างที่เกิดแก่
พุทธศาสนาที่เป็นทางการแบบไทยว่า ทำให้ไม่อาจตอบสนองต่อความ
เปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันได้ แต่ผู้เขียนไม่ได้ยกข้อจำกัดของหลัก
ธรรมในพระพุทธศาสนา (ทุกนิกาย) ว่าไม่อาจตอบสนองต่อปัญหาห้วง
กว้างของโลกปัจจุบัน ผู้เขียนนำคำจึงขอพูดถึงเรื่องนี้จากความคิดของคน
ที่รู้จักพระพุทธศาสนาอย่างดีท่านหนึ่งคือ David Loy ใน “Awakening

in the age of ecological crisis,” (*Seeds of Peace*, XXXII, 2, May-August, 2015) ขึ้นมากล่าวถึงไว้ด้วย

Loy พูดถึงความใญ่บุญของชาวพุทธ เห็นคนตกทุกข์ได้ยากก็พยายามช่วยเหลือ บางสังคมถึงกับจัดองค์กรขึ้นเพื่อระดมความช่วยเหลือให้ถึงมือคนทุกข์ได้มาก ๆ แต่ชาวพุทธมักไม่ถ่อมตัวเองว่าทำไมจึงมีคนตกทุกข์ได้ยากอยู่มากมายในโลกนี้ อะไรเป็นเหตุให้เขาต้องเผชิญชะตากรรมอันเลวร้ายเช่นนั้น

คำตอบอย่างง่าย ๆ ก็คือ ชาวพุทธไม่สนใจเหตุแห่งทุกข์ทางสังคม สมุทัยคือต้นเหตุทั้งหลายเป็นของของบุคคล ฉะนั้นจะดับทุกข์ได้ก็ต้องแก้ที่เหตุแห่งทุกข์หรือสมุทัยด้วยนัยยะวิธีต่างๆ จนทำให้เรามักลืมหาเหตุแห่งทุกข์เชิงสถาบันหรือเชิงสังคมไป เราอาจพยายามดับต้นเหตุด้วยการฝึกสติให้รู้รอบ เพื่อจะได้รู้ทันความยึดมั่นถือมั่นของตนเอง ปล่อยวางและมีความทุกข์น้อยลงไปเรื่อย ๆ จนมองสาเหตุแห่งทุกข์เชิงสังคมว่าเป็นเช่นนั้นเอง (หนอ) Loy ได้ยกคำของภิกษุโพธิมาเตือนว่า “หากไม่มีสำนึกในการวิพากษ์อย่างแหลมคมแล้ว การปฏิบัติธรรมแบบชาวพุทธอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือให้ความชอบธรรมแก่สถานะเดิม หรือยังทำให้สถานะเดิมมีเสถียรภาพมั่นคงขึ้น”

สรุปก็คือ การปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนาอาจทำให้เพ่งแต่การพ้นทุกข์ของตนเอง จนไม่ใส่ใจจะคิดถึงการเปลี่ยนโลกรอบตัวให้ดีขึ้น รู้ทันความทุกข์เสียอย่าง จะมีรัฐบาลเผด็จการที่ทั้งชั่วและโง่อย่างไรก็ไม่เป็นไร

Loy คิดว่า ทั้งพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา ต่างมีปัญหายูสองอย่างเหมือนกันที่ทำให้ตอบปัญหาทางสังคมของปัจจุบันไม่ได้ (เช่นจะออกจากวิกฤตโลกร้อนอย่างไร) นั่นก็คือทวิลักษณ์ทางโลกภูมิ และความหลุดพ้นของปัจเจกบุคคล

ทวิลักษณ์ทางโลกภูมิหมายถึงในพุทธศาสนาถึงการแบ่งระหว่างโลกุตระและโลกียะออกจากกันอย่างเด็ดขาด ชาวพุทธที่ติดย่อมไม่ในโลกุตระ และละเลยที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงส่วนที่เป็นโลกียะให้ยุติธรรม

มากขึ้น, มีเมตตากรุณาแก่คนโดยเสมอกันยิ่งขึ้น, มีสันติวิธีที่ใช้กันได้
อย่างถาวรในชีวิตจริงของสังคมและของโลก เป็นต้น

ในส่วนการหลุดพ้นของปัจเจกบุคคลนั้น Loy เห็นว่า ชาวพุทธในโลกตะวันตกยอมรับโลกที่เป็นจริง มีความเห็นแก่ตัว เอารัดเอาเปรียบ ความไม่จริงใจ ฯลฯ อยู่เต็มไปหมด ปัญหาคือว่าชาวพุทธจะทำให้สงบภายใต้ธรรมดาโลกที่น่าเกลียดได้อย่างไร ในขณะที่ชาวพุทธตะวันตกออกหาทางหลุดพ้นจากธรรมดาโลกนี้ไปเลย ฉะนั้นทั้งชาวพุทธตะวันตกและพุทธตะวันออกต่างไม่สนใจจะแก้ไขโลกให้มีทุกข์น้อยลงแต่อย่างใด

ปัญหาที่เขาทิ้งไว้ก็คือ เราจะให้ความหมายแก่พุทธธรรมเพื่อให้ตอบปัญหาตามที่แท้จริงในโลกปัจจุบันได้อย่างไร

ในทัศนะของผู้เขียนคำนำ หนังสือเล่มนี้น่าจะถูกพิมพ์เผยแพร่ในภาษาไทยมาก่อนหน้านี้กว่าสิบปีแล้ว ชาวพุทธไทยควรถูกท้าทายให้คิดถึงความคับแคบ ไร้จิตสำนึกถึงความทุกข์ของคนอื่นในศีลธรรมของพุทธศาสนาแบบไทย บางทีการคิดและใส่ใจของชาวพุทธไทย อาจนำไปสู่คำตอบที่ David Loy ถามถึง และอาจเป็นแรงขวางกั้นมิให้เกิดขบวนการ “คนดี” ที่ทำลายประชาธิปไตยเพื่อเข้าถึงอำนาจในระบบเบ็ดเสร็จการทหาร “คนดี” ที่อ้างความดีซึ่งไม่มีบริบท เข้าไม่ถึงความทุกข์ของมนุษย์ มีตนเองเป็นศูนย์กลาง ไม่เคารพคนอื่น อย่างที่เสนอหน้าให้เห็นกันดาษดื่นในทุกวันนี้ ปฏิเสธไม่ได้ว่า พุทธศาสนาที่เป็นทางการแบบไทยมีส่วนนำเราไปสู่ความอับจนทางการเมืองในขณะนี้ด้วย

นิธิ เอียวศรีวงศ์

กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

มีคนถามผมบ่อย ๆ ว่า อะไรเป็นแรงจูงใจให้มาสนใจประเด็น
ศาสนากับการเมือง?

แม้จะสนุกกับการอ่านงานด้านสังคมศาสตร์มาตั้งแต่สมัยเรียน
ปริญญาตรี แต่หลังจากผันตัวเองไปเรียนด้านศาสนศึกษา ผมก็ไม่เห็น
ความจำเป็นที่จะต้องตั้งคำถามต่อสังคมไทยมากนัก การวิพากษ์นั้น
เป็นเรื่องเหนียว มันเป็นงานที่ต้องใช้พลังมาก ต้องโต้แย้งไปกับสถาน
การณ์ การจับประเด็นต้องแม่นยำและแหลมคม การวิพากษ์สังคมเป็น
งานที่ต้องใช้เวลาศึกษาหาข้อมูล วิจัย วิเคราะห์ และคิดใคร่ครวญกับมัน
อย่างลึกซึ้ง ต่างจากความสนใจหลักในด้านจิตวิญญาณของผมที่มุ่งเน้น
ไปยังมิติด้านใน ณ ตอนนั้นผมเลือกแล้วว่า จะทุ่มเทพลังงานและเวลา
ให้กับอย่างหลัง ผมจึงเข้าใจดีเวลาได้ยินใครพูดว่า คนที่สนใจธรรมะ
มักไม่ค่อยสนใจสังคม เพราะในชีวิตหนึ่งผมก็เคยเป็นแบบนั้น

ก่อนปี พ.ศ.๒๕๕๓ งานสอนและงานอบรมภาวนาที่ผมทำกำลังไป
ได้สวย เราจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่บุคคลทั่วไป นักศึกษา อาจารย์

และผู้บริหารมหาวิทยาลัย สอนเรื่องการฟังอย่างลึกซึ้ง ไดอะล็อก ภาวนา การใคร่ครวญภายใน เพื่อให้คนได้รู้จักตัวเอง ค้นพบตัวเอง และเป็นมิตรกับตัวเองได้ ผมรู้สึกสนุกกับมัน เดินทางขึ้นเหนือล่องใต้แทบไม่ได้หยุดพัก งานที่ทำตอนนั้นช่วยเติมเต็มจิตใจ ทำให้รู้สึกมีความหวังกับชีวิต กับผู้คน และกับสังคมไทย อาจกล่าวได้ว่าช่วงเวลานั้นถือเป็นปีทอง รู้สึกว่าได้ทำสิ่งที่อยากทำ ทำแล้วเห็นคนอื่นมีความสุข เราก็มีความสุขไปด้วย...โลกสวยมากๆ

แต่หลังจากปี พ.ศ.๒๕๕๓ ชีวิตผมก็เปลี่ยนไป

ผมเกิดคำถามมากมายต่อสิ่งที่ตัวเองทำอยู่ ความชื่นชมยินดีที่เคยมีต่อแวดวงจิตวิญญาณ การศึกษา และศาสนา พังทลายลงต่อหน้าต่อตา ผมรู้สึกผิดหวัง เจ็บปวด บางครั้งถึงขั้นสะอิดสะเอียนและเอือมระอา มีอะไรบางอย่างในตัวผมที่เปลี่ยนไปและไม่อาจกลับมาเป็นเหมือนเดิมได้อีก

ผมค่อยๆ ออกจากกลุ่มเพื่อนที่เคยทำงานด้วยกัน รับงานน้อยลง สุงสิงกับเพื่อนฝูงน้อยลง เก็บตัว หมกมุ่นอยู่กับการติดตามข่าวสารบ้านเมือง ผมกลับมาสนใจอ่านหนังสือด้านสังคมศาสตร์ และเริ่มทำงานทางความคิดกับตัวเองมากขึ้น หยิบงานด้านการศึกษาอย่าง *Pedagogy of the Oppressed* ของ Paulo Freire หรือ *Privilege, Power, and Difference* ของ Allan G. Johnson ขึ้นมาอ่านอีกครั้ง บางครั้งก็จมดิ่งลงไปในโลกของความหดหู่ หลายครั้งผมสงสัยว่าตัวเองอาจเป็นโรคซึมเศร้า แม้จะยังจัดคอร์สอบรมภาวนาของตัวเองอยู่บ้าง แต่ความสนใจของผมเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด โลกของผมไม่สวยเหมือนเมื่อก่อน ผม *critical* กับเรื่องต่างๆ มากขึ้น

งานเขียนของผมช่วงหลังปี พ.ศ.๒๕๕๓ มีน้ำเสียงที่ต่างออกไป ทุกสแตตัสที่โพสต์ ทุกบทความที่เขียน ช้อนความหมายและคำถามต่อบริบททางสังคมและการเมืองที่ผมครุ่นคิดอย่างหนักกับมัน ผมแสดงความคิดเห็นด้วย “อารมณ์ความรู้สึก” มากขึ้น ข้อความที่ผมสื่อสาร

นิธีย์ อีวรงค์

คุณวิจักขณ์พูดถึงคำสอนของพระพุทธศาสนา
ที่ไม่เคยได้ยินพระรูปใดสอนมาก่อน
พุทธศาสนาคำทำให้คนศรัทธาต่อพระบารมีโดย
เพราะแท้จริงแล้วพุทธธรรมสอนให้เราเคารพตัวเองและเคารพผู้อื่น
เคารพความเท่าเทียมของมนุษย์
ทำให้คนมีส่วนร่วมในการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมที่เคารพ
และให้คุณค่าแก่นมนุษย์มากกว่าลัทธิธรรมสูงส่งทางศาสนา

คุณวิจักขณ์กระตุ้นให้ชาวพุทธไทยระดมกำลังกัน
ศีลธรรมแบบของตัวเองเป็นอำนาจนิยม
ทำให้ศีลธรรมกลายเป็นคำสำคัญในสังคมไทย
และสิทธิมนุษยชนเป็นคำสำคัญในสังคมไทย
ยิ่งกว่าคำว่าศีลธรรมและความดีด้วยซ้ำ
เป็นเรื่องที่ชาวพุทธไทยควรคิดให้
ก่อนที่จะมี "คนดี" ออกมาแสดงความดี
ต่อผู้ที่ถูกเพิกเฉยกว่าชีวิตคนที่ถูกทำลายอีกครั้งหนึ่ง

ISBN 978-974-02-1431-1



9 789740 214311

การเมือง

220.-



www.matichonbook.com

ภาพปก เศรษฐพงศ์ โพวาทอง
facebook.com/DoubleOSethcollages